

Lorand Gaspar /

»ÉRZÉKENY VOLT ÉS SEBEZHETŐ«

Aradi Péter interjúja

Először a költészetével ismerkedtem meg a hetvenes évek elején. Akkoriban *Alif* címen egy kétnyelvű, francia–arab folyóiratot adtam ki Tuniszban. Elhatároztam, hogy bemutatom benne a kortárs magyar költészet legjobbjait. Magyarországról elküldték nekem a magyar költészet háromkötetes antológiáját, ebből válogattam a folyóirat számára. Itt találkoztam először Pilinszky verseivel.

1973-ban meghívást kaptam Magyarországra Petőfi születésének 150. évfordulója alkalmából. Ekkor volt szerencsém Pilinszkyval személyesen is megismerkedni. Sokat beszélgettünk, s kölcsönösen rokonszenveztünk egymással. Ezután újraolvastam a verseit, s úgy döntöttem, hogy lefordítok belőlük egy kötetre valót franciára. E munka során végig leveleztünk, s ő sokat segített nekem bizonyos sorok, gondolatok értelmezésében.

1977-ben vagy 78-ban meghívtam Tuniszba. Néhány napot nálunk töltött, s akkor ismét hosszú, olykor éjszakába nyúló beszélgetéseket folytattunk, s nagy sétákat tettünk a tengerparton. Egyébként ott úgy láttam – nem tudom, otthon is így volt-e –, hogy éjszaka kezdett el élni. Akkor teljesen feléledt, s képes volt hajnalig beszélgetni, mi viszont a feleségemmel éjjel egykor már nagyon kókadoztunk, hiszen reggel korán járunk dolgozni.

Legközelebb Párizsban találkoztunk, ahova engem egy felolvasóestre hívtak meg, ő pedig Sheryl Suttonnal volt ott. Az est után egyik gyermekemnél vacsoráztunk, közben komolyzene szólt. Sheryl Sutton egyszer csak fölállt, és táncolni kezdett – egyedül. Percekig táncolt így, teljesen belefeledkezve, nem törődött senkivel és semmivel. Azt hiszem, Pilinszky nagyon jól érezte magát Párizsban, otthonosan mozgott ebben a városban.

Megismerkedett Párizsban egy fiatal francia muzsikussal, akivel aztán egyházi esküvőn össze is házasodtak. Akkor már érezte, hogy nincs messze a vég. Rengeteget dohányzott, s voltak kisebb egészségügyi problémái, amelyekben tőlem mint orvostól kért tanácsot. Mondtam neki, hogy nagyon fontos volna leszokni a dohányzásról, de nem volt rá képes. Találni akart valakit,

akire ráhagyhatja az életművét. De mivel nem kötöttek polgári házasságot, végül is ez a fiatal nő nem lehetett az ő törvényes örököse.

Úgy volt, hogy 1981 júniusában újra találkoztunk Párizsban, amikor ő Cambridge-ből hazafelé tartva megállt ott egy kicsit. Erre sajnos már nem kerülhetett sor. Én éppen Görögországban voltam, s ott értesültem egy újságból Pilinszky haláláról.

Számomra e kevés számú, de igen intenzív együttlét nagyon sokat jelentett. Különleges, egyedi személyiség volt, hihetetlenül felfokozott belső élettel, aki mindent teljes odaadással csinált. Érezni lehetett nála a szellemi és lelki tapasztalatok, élmények állandó jelenlétét. De nem volt bezárkózott, a világtól elvágott misztikus, aki csak metafizikai lényekkel érintkezik. Misztikusnak legfeljebb a Simone Weil-i értelemben nevezhető: olyan ember volt, aki a mindennapi, sokszor igen kemé-

nyen megélt tapasztalatokon keresztül jutott el a szellemi-lelki élményekig. Nagyon érzékeny volt és sebezhető, de magában hordozta sebeit. Számára a világ nemcsak abból állt, amit látunk és tapintunk – ilyen értelemben lehet vele kapcsolatban transzcendenciáról beszélni.

Többször beszélgettünk költészetéről. Én igyekeztem megismerni a kortárs magyar költészetet, s bár ő teljesen külön állt, sok mindent megtudtam tőle. Költőtársairól soha egy rossz szót nem mondott. Becsülte Weörest, Vast, Somlyót, Nagy Lászlót, Nemes Nagyot, Csoórit – és biztos kifelejtettem még néhány nevet. A korábbiak közül nagyon szerette József Attilát.

A francia költők közül nagyon jó barátja volt Pierre Emmanuel, ismerte Guillevecet, aki sok magyar költőt fordított franciára, de kedvenc francia szerzője nem költő volt: természetesen Simone Weilre gondolok. Weilt őszintén csodálta, igen nagy hatással volt rá, s nagyon sokat tanult tőle. Állandóan olvasta és újraolvasta, akárcsak Dosztojevszkijt.

Gyakran beszélt nekem Törőcsik Mariról, akivel jó barátságban volt, meg Kurtág Györgyről és Kocsis Zoltánról. Amikor utoljára találkoztunk, elmesélte, hogy operát készül írni Kocsissal: ő írnia a librettót, Kocsis pedig a zenét. De úgy tudom, ez végül nem valósult meg.

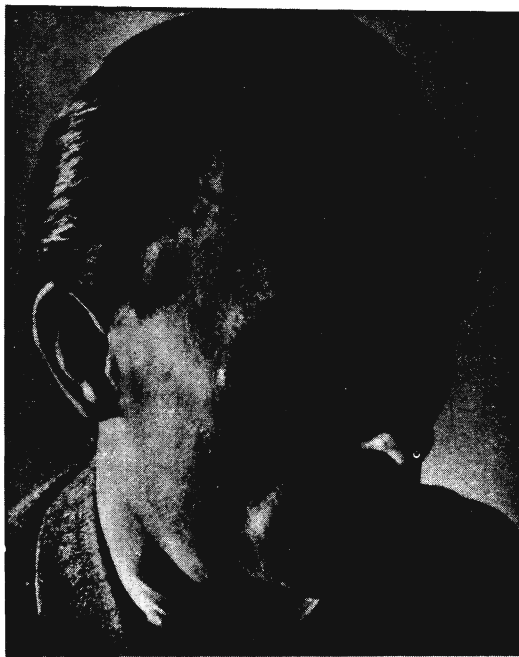
Mesélt háborús élményeiről – mindarról, ami költészetének anyagát adta: az éhségről, szomjúságról, nyomorról, megaláztatásról, amiben mindkettőnknek volt részünk Németországban. A koncentrációs táborról, ami mélyen beléivódott.

Ugyanakkor azt kell mondanom – s ez megszokta lepni a magyarokat –, hogy vidám volt. Rengeteget nevtünk, s egyáltalán nem keltette szomorú vagy reményvesztett ember benyomását. Levezésünk folyamán néha előfordult, hogy nem kaptam választ tőle. Újabb levele(i)mre aztán válaszolt, s azokból megtudtam, hogy depressziós volt. De nem érződött belőlük lázadás vagy szomorúság: betegségnek fogta fel – joggal –, olyan állapotnak, amelyet a külső körülmények váltanak ki. Egyik levelében nagyjából ezt írta: Nincs erőm dolgozni. Ülök és tűnődöm és Platónt olvasom. Ez az egyetlen lehetséges olvasmány. – Mindezt azért mondom, mert Magyarországon szeretik őt tragikus lényként ábrázolni. Kétségtelenül volt egy tragikus oldala, s nem utasította el a halál gondolatát, de emellett vidám volt, szeretett nevetni és vicceket mesélni.

„Zsidók és keresztények vagyunk itt együtt”

KASSÁK LAJOS

EGY ORATÓRIUMESTRŐL

Kötetet lehetne összeállítani azokból a versekből, melyeket Kassák a régi korok és századunk nagy zeneszerzőinek tiszteletére alkotott. Zenei eseményről azonban – 1955-ben keletkezett naplóját nem számítva – mindössze egyetlen alkalommal írt: a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület 1936 nagypénteki János passió előadásáról. A Nyugat 1936 májusi számában megjelent beszámoló nem szokásos koncertkritika, hanem meditálás a Bach-oratórium humanizmusának és egyetemességének időszerűségéről. Az emberiséget fenyegető veszélyekről, az éhínségről és a háborúról, az emberek közötti megértés szükségességéről szólást, a régi korok emberszabású kollektivitása iránti nosztalgiát 1936 tavaszán a kortárs olvasó több okból is aktuálisnak érezhette. A kereszténység megalapítójának életéről és haláláról szóló művet a kereszténység legdrámaibb ünnepén zsidó származású karmester szólaltatta meg olyan együttes élén, melynek tagjai közül sokan szintén zsidók voltak, mégpedig származásuk miatt más együttesekben és intézményekben ekkor már mellőzött muzikusok. A koncert előtti hónapokban zajlott le a második világháború egyik legszégyenletesebb előjátéka, a fasiszta Olaszország hadigépezetének támadása Abesszínia népe ellen. A karmester, Lichtenberg Emil későbbi sorsa még drámaibb távlatot ad a koncertnek, Kassák meditációinak és a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület Kassákhöz írott köszönő levelének. Az „ős, öreg embert”, aki a két háború közötti időszak magyar zeneéletének köztiszteletben álló személyisége, a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület létrehozója, oratóriumkultúránk egyik megteremtője, zenetudományi könyvek szerzője volt, 1944 decemberében a nyilasok elhurcolták és kivégezték.

Kassák írását a Nyugatban történt közlés alapján hoztuk. A Budapesti Ének- és Zenekar egyesület Kassákhöz írott levelét a Kassák Emlékmúzeum őrzi.

CSAPLÁR FERENC